

STUDIUL UNUI MIC LOT DE PALEOFAUNĂ DIN FORTAREAȚA ROMANO-BIZANTINĂ DE LA OVIDIU (SEC. IV – VI P. CHR.)

Sergiu HAIMOVICI

În urma săpăturilor executate în 1993 de către arheologul Mihai Bucovală în fortareața romano – bizantină, de la Ovidiu, în stratul de demantelare a cetății a apărut și o cantitate mică de resturi faunistice. Întrucât pentru această perioadă istorică în respectiva zonă a Dobrogei nu s-a facut până acum nici un studiu arheozoologic, considerăm că semnalarea caracteristicilor morfologice cât și frecvența celor câtorva specii puse în evidență, cu toată puținătatea lor, ar putea aduce unele date privitoare la caracteristicile socio-economice ale populației umane, reprezentată probabil prin militari, dar și asupra ambientului din jurul cetății respective.

Materialul paleofaunistic, în totalitatea sa, este alcătuit din resturi osoase aparținând scheletului mamiferelor, nici un alt grup de animale nefiind identificat; el apare, de asemenea, foarte fragmentat, dar totodată relativ destul de diversificat, după segmentele osoase la care acesta face parte. S-au putut determina 83 de fragmente din cele 90 existente, cele 7 „nedeterminabile” fiind resturi foarte mici și nesemnificative de coaste, provenind de la mamifere mari, probabil taurine și cabaline.

S-au pus în evidență patru specii de animale domestice: taurine, cabaline, ovicaprine (atât *Ovis* cât și *Capra*), cât și două sălbaticice: mistrețul și cerbul.

Cele domestice predomină net, reprezentând 93,97% ca fragmente și 85,71% ca indivizi.

A. Speciile domestice

În tabelul de mai jos este prezentată frecvența speciilor domestice, în fragmente și indivizi prezumați:

Frecvența speciilor domestice

Specia	Fragmente		Indivizi prezumăți	
	Nr. abs.	%	Nr. abs.	%
<i>Bos taurus</i>	52	41,02	2	16,63
<i>Equus caballus</i>	34	43,60	3	25,00
<i>Ovicaprinae</i>	<i>Ovis</i>	8	10,26	4
	<i>Capra</i>	4	5,12	3
Total	78		12	

Bos taurus se remarcă prin fragmente de maxilare cu dinți, o multitudine de resturi de vertebre și coaste, câteva oase ale membrelor, din păcate aproape toate fragmentate, evidențiuindu-se mai ales un număr de patru falange. După un M₃ cu lungimea de 36 mm, cu o erodare slabă, evaluăm un individ de circa 4 ani. S-a mai putut măsura o epifiză superioară a unui metacarp – lărgimea ei fiind de 50 mm, o falangă I cu lungimea de 62 mm și lărgimea epifizei superioare de 30 mm, două falange II cu lungimea de 57 mm și lărgimea epifizei superioare de 30 mm, și respectiv 45 mm și 28 mm și o falangă III cu lungimea feței plantare de 79 mm și lărgimea suprafetei articulare de 23 mm. Pe lângă individul menționat mai sus ar mai exista încă cel puțin unul, dar tot abia ajuns la maturitate, adică cel mult trei ani.

În lipsa proceselor cornulare și a unor porțiuni mai mari de craniu, nu putem da nici o relație despre tipul de taurin. Putem spune însă, după puținele măsurători, că el era de mărime medie și, după cum am relatat, exemplarele sacrificiate erau relativ tinere deci sătiate special ca furnizoare de carne.

Equus caballus. Ca și pentru taurine, cele mai multe resturi sunt reprezentate de fragmente de vertebre și coaste, dar s-au găsit și unii dinți, cât și fragmente ale oaselor extremităților, unele măsurabile.

Astfel, avem mai întâi un M₃ drept și altul stâng, poate de la același individ, prezentând o erodare foarte slabă, deci cu o vîrstă de 3,5-4 ani; există un P₄ cu o erodare mai puternică, care ar avea cam 5-6 ani cât și doi molari superiori definitivi, care abia erup, apartinând unui exemplar cu ceva peste doi ani.

Evidențiem, de asemenea, doi omoplați fragmentari, diferenți ca mărime: la unul lărgimea capului articular fiind de (86) mm iar a suprafetei articulare de 62 mm iar la altul, unde s-a putut măsura doar suprafața articulară, aceasta este de 60 mm. De asemenea, o epifiză inferioară de humerus cu lărgimea maximă de 91mm, iar a suprafetei articulare de 80 mm; o epifiză superioară de metatars cu lărgimea de (53) mm; o falangă III aparținând unui individ relativ Tânăr cu lărgimea maximă de (64) mm, lungimea maximă de (50) mm și lărgimea suprafetei articulare de 45 mm.

Puținele măsurători ar evidenția un cal de mărime medie. Faptul că materialul osos apare tot atât de fragmentat ca la celelalte specii și că cei trei indivizi prezumați au o vîrstă de sacrificare relativ joasă, ne face să ne punem întrebarea dacă specia nu era cumva folosită și în alimentație?

Ovicaprini au puține resturi dar diferite mult ca vîrstă încât numărul de indivizi prezumați apare în raport de cel al fragmentelor, relativ mare, ele trecând din acest punct de vedere pe primul loc printre animalele domestice, considerând indivizii.

Ovis aries are opt fragmente și din punct de vedere al vîrstei se remarcă patru indivizi: primul are sub șase luni, cele trei oase ale coxalului nefiind încă deplin sudate între ele; la un fragment de mandibulă erupe M₁, deci vîrstă trece de șase luni; există un metacarp neepifizat distal, dar de acum bine dezvoltat, având deci cu ceva sub 1-1/2 ani; un rest de epifiză superioară a unui radius arată un individ matur, ca de altfel și un sacrum, după care aproximăm o vîrstă de 4-5 ani. Din păcate, nu putem da nici o relație despre mărimea lui *Ovis*, nici un rest neputându-se măsura. Prezența tinerilor, dar și un matur de cățiva ani arată că specia se folosea pentru carne, dar se păstra și indivizi pentru alte scopuri

utilitare, probabil pentru lână și lapte.

Capra hircus este reprezentată prin patru fragmente care provin de la trei indivizi diferiți. Există trei procese cornulare, două aparținând unor femele mature: unul este din dreapta, altul din stanga cu usoare caracteristici ale tipului prisca, dar având mărimi diferite, după cum reiese și din măsurători, aparțin precis la două exemplare.

Măsurători la coarne de *Capra* (în mm)

Lungime maximă	(163)	(145)
Circumferință bază	(103)	72
Diametru mare bază	38	27
Diametru mic bază	23	17

Există și un corn de la un Tânăr, probabil tot de la o femelă, care ar corespunde cu al patrulea fragment, un metacarp de pe dreapta neepifizat distal, deci având sub 1,5-2 ani.

Având în vedere tabelul cu frecvența, am putea crede, la prima vedere, că locuitorii erau crescători de ovicaprine. Dar ținând seama de faptul că atât taurinele (poate și calul) sunt comestibile, în balanță de proteine animale consumate ca hrana, predomină evident aceste specii de talie mare, căci un taurin sau un cal fac evident cam cât 8-10 ovicaprine, aceasta pe langă faptul pe care l-am menționat că ovicaprinele au și un număr relativ mic de fragmente osoase, raportat la acelea provenite de la cele două specii de talie mare.

O altă problemă ce trebuie scoasă în evidență este frecvența relativ înaltă a calului în raport cu situația din așezări preistorice și chiar istorice din mileniul I de pe teritoriul țării noastre; ar fi oare acest lucru legat de faptul că avem a face cu o fortăreață militară? Cantitatea mică de resturi găsite în săpătură ar putea pune probleme, dacă frecvențele speciilor domestice nu sunt aleatorii (va mai trebui adunat mult material arheozoologic din cetatea respectivă) ne face să nu putem răspunde cu precizie la acest fapt.

B. Speciile sălbaticice

Așa cum am arătat, ele sunt în număr de două și, totodată, au și foarte puțin material osteologic.

Sus scrofa ferus (mistrețul) este reprezentat printr-un fragment de mandibulă nemăsurabil, car și prin trei resturi de coaste, deci în total patru piese. Singurul lucru pe care îl putem afirma este faptul că toate sunt cu precizie de mistreț, având în vedere masivitatea lor, încât au putut fi separate net de porcine, care de altfel, am constatat că nu apar în materialul descoperit la Ovidiu. Le-am atribuit toate aceluiași individ.

Cervus elaphus are doar un singur rest, un astragal drept, ce a putut fi măsurat (lungimea 58 mm, lărgimea trochleii inferioare de 37 mm). Fiind un os al membrului posterior (nu un fragment de corn, care ar fi putut fi adus din altă parte pentru confectionarea unor artefacte ca obiecte sau unelte), este clar că aparține unui individ doborât și că specia se găsea deci în zonă.

Atât mistrețul cât și cerbul sunt specii tipice de pădure deasă și întinsă, deci

acest biotop forestier există atunci în apropierea fortăreței. Totodată mistrețul se mai găsește și azi în Dobrogea, mai ales în lungul pădurilor de pe malul Dunării, cu precădere în Deltă; cerbul, însă, a devenit actualmente, dintr-o specie care atunci există la un pas de malul mării, o specie exclusiv pericarpatică, desigur, mai ales, din pricina factorului antropic.

Menționăm că cele două specii sălbaticice sunt comestibile și aduceau, prin vânarea lor, o cotă totuși joasă de proteine animale pentru hrana populației umane din cetate. Tutuși, evidentiem că vânătoarea avea un rol foarte mic față de creșterea animalelor – fapt care poate surprinde într-o așezare militară; este însă posibil ca densitatea specifică în regiune a mistrețului, dar mai ales a cerbului, să fi fost de acum subnormală în zona apropiată de cetate, chiar încă în perioada menționată, datorită unei vânări excesive a lor în secolele anterioare.

THE STUDY OF A SMALL PALAEOMAINTIC SAMPLE COMING FROM OVIDIU ROMAN – BYZANTINE FORTRESS (4TH–6TH CENTURY A. D.)

Abstract

The material coming from the fortress demolition layer was offered by the archaeologist Mihai Bucovală and is in a low quantity, about 90 bone fragments, all belonging to mammals, from which 83 fragments have been determined to the species level. The fragments belong to 4 domesticated species: bulls, horses, sheep and goats (93.7% as fragments and 85.71% as individuals) and 2 wild species: the wild boar and the red deer (6.03% as fragments and 14.28% as individuals). A morphoscopic and biometric study of the bony material was made. The domesticated species are the common ones, having a definite economic importance. The wild species, although the wild boar is present in the forests in Dobrogea, the red deer considered Carpathian, is relatively common near Constanța and along the Black Sea coast, being hunted by the fortress soldiers.